

Rekomendacijos legalaus skaitmeninio turinio vartojimo ir antipirataavimo skatinimui

2022 03 03

Beatričė Ceizarienė

Elena Ruikytė

Turinys

03

Santrumpos

04

Įžanga

06

Tyrimai

10

Švietimas

18

Komunikacija

Santrumpos

- ES – Europos Sąjunga;
- ESINT – Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnyba;
- IN – intelektinė nuosavybė;
- JK – Jungtinė Karalystė;
- KM – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija;
- LKT – Lietuvos kultūros taryba;
- STRATA – Vyriausybės strateginės analizės centras.

Įžanga

Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos (ESINT) 2021 metų tyrimo duomenimis (1), pagal piratinio turinio vartojimą Lietuva užima 3 vietą tarp visų Europos Sąjungos (ES) šalių. Vidutiniškai interneto vartotojas Lietuvoje prie nelegalaus turinio prisijungia apie 12 kartų per mėnesį, kai tuo tarpu ES vidurkis siekia tik 5,9 karto. Remiantis ESINT tyrimais, galima stebėti, kad jau kelerius metus iš eilės išliekame viena labiausiai pirataujančių šalių ES. Piratavimo mastai mūsų šalyje – didžiuliai, o pasekmės liečia mus visus: kūrėjus, vartotojus, legalaus turinio platintojus bei valstybę. Siekiant sumažinti nelegalaus turinio vartojimą, reikia suprasti to priežastis, aplinkybes ir apskritai – skaitmeninio turinio vartojimo įpročius. Iki šiol nebuvo atlikti tokie tyrimai Lietuvoje, galima remtis tik ESINT'o tyrimais, kurie nebūtinai tiksliai parodo Lietuvos situaciją.

Siekiant identifikuoti Lietuvos pirato portretą, buvo atliktas "Jaunimo tyrimas dėl intelektinės nuosavybės naudojimo ir (ne)legalaus turinio vartojimo". Siekta išsiaiškinti piratavimo lygį, priežastis, taip pat vartotojų požiūrį į nelegalų skaitmeninį turinį. Pasirinkta atlikti pilotinį tyrimą skirtą tik Lietuvos jaunimui (14 - 29 metų amžiaus), nes ši visuomenės grupė, remiantis ESINT'o tyrimų duomenimis, yra labiausiai linkusi vartoti nelegalų skaitmeninį turinį.

Remiantis tyrimo duomenimis, esamos situacijos analize, užsienio šalių gerosiomis praktikomis ir viešosiomis konsultacijomis su suinteresuotomis šalimis pateikiame rekomendacijas legalaus skaitmeninio turinio vartojimo bei antipiratavimo skatinimui.

1 ESINT tyrimas, 2021. Nuoroda: https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/quantification-of-ipr-infringement/online-copyright-infringement-in-eu/online_copyright_infringement_in_eu_en.pdf

Įžanga

Projekto metu pasiekti rezultatai:

1. Atlikta piratavimo ir legalaus turinio vartojimo esamos situacijos Lietuvoje analizė.
2. Atlikta gerųjų užsienio praktikų apžvalga, identifikuojant sėkmingas antipiratavimo, legalaus turinio vartojimo skatinimo praktikas.
3. Parengta Lietuvos jaunojo internetinio pirato portreto identifikavimo tyrimo metodika.
4. Atliktas pilotinis Lietuvos jaunojo internetinio pirato portreto identifikavimo tyrimas.
5. Įvykdyta viešoji konsultacija dėl antipiratavimo, legalaus skaitmeninio turinio vartojimo skatinimo rekomendacijų parengimo.

Tyrimai

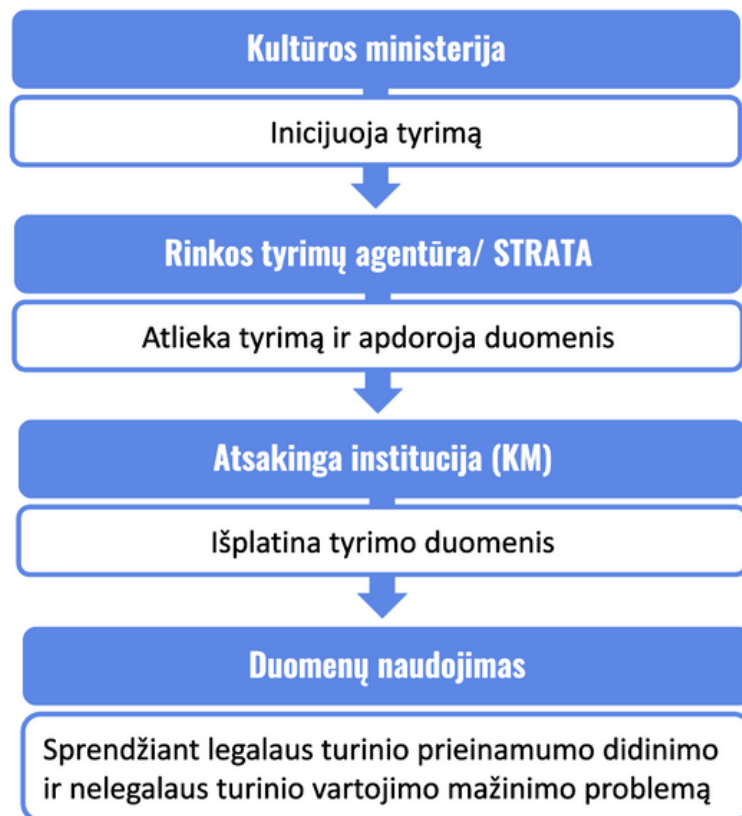
Projekto metu pasiekti rezultatai

- Parengta Lietuvos jaunojo internetinio pirato portreto identifikavimo tyrimo metodika.
- Atliktas pilotinis Lietuvos jaunojo internetinio pirato portreto identifikavimo tyrimas.

Tyrimai

Būtinai veiksniai projekto tęstinumui

1. Sukuriama ir plėtojama duomenų rinkimo bei analizės sistema, įgalinanti nuosekliai vykdyti IN apsaugos stebėseną, analitiką bei užtikrinanti kryptingą ir IN potencialą įgalinantį planavimą;
2. Siūloma atlikti kokybinį Lietuvos gyventojų nelegalaus turinio vartojimo lygio nustatymo tyrimą, o remiantis tuo – rengti reprezentatyvaus (nacionalinio) Lietuvos gyventojų kiekybinio tyrimo metodiką;
3. Užtikrinama, jog Lietuvos gyventojų nelegalaus turinio vartojimo lygio nustatymo tyrimai įtraukiami į Kultūros ministerijos ir (ar) Lietuvos kultūros tarybos tyrimų planus, tyrimas atliekamas kas tris metus;
4. Bendradarbiavimas su STRATA dėl kultūros bei konkrečiai intelektinės nuosavybės apsaugos tyrimų įtraukimo į jų darbotvarkę, planus.

pav. 1 Tyrimo įgyvendinimo schema

Tyrimai

- Siekiant ateityje atlikti pakartotinį, lyginamąjį tyrimą, būtų naudinga pirma atlikti kokybinį tyrimą, išsiaiškinti tikrinamus teiginius, respondentų savybes, įpročius;
- Ateityje atliekant pakartotinį tyrimą, svarbu užtikrinti, jog dalyvautų respondentai iš visos Lietuvos, reprezentuotų ne tik didžiųjų miestų, bet ir regionų nuomonę;
- Išskiriant skaitmeninio turinio kategorijas, prie el. knygų arba įtraukti kaip atskirą kategoriją ir audio knygas;
- Atsižvelgiant į auditorijos įpročius, būtų naudinga pagalvoti, kokiu būdu pateikti apklausą, kokios trukmės ji gali turi būti, pvz. jaunimo susikaupimo laikas ir gebėjimas koncentruotis į vieną veiklą – trumpas, jie neišlaiko dėmesio apklausose, kurios trunka 10-15 min.;
- Siekiant, kad atsiskleistų atsakymų sąžiningumas, svarbu užtikrinti saugų, galbūt griežtai anoniminį dalyvavimą tyrime.

Tyrimai

Tyrimo rezultatų panaudojimo galimybės

- Atliekant tyrimą periodiškai, kas du-tris metus (ESINT praktika – kas tris metus), galima stebėti visuomenės nuostatų, įpročių ir nelegalaus turinio naudojimo kaitą;
- Gautus rezultatus sieti su medijų ir informaciniu raštingumu, jo lygiu šalyje. Pvz. kritinis mąstymas, supratimas, kaip veikia platformos, ar tu esi legalioje platformoje, ar ne ir to įtaka nelegalaus turinio vartojimui;
- Komunikacinės ir PR kampanijos. Atsižvelgti į tai, jog vartotojus labiau veikia ir skatina keisti įpročius tiesioginė grėsmė – įrenginio užkrėtimas virusais, asmeninių duomenų nutekimas.
- Tiek Kultūros ministerija, tiek kitos suinteresuotos šalys gali pasitelkti tyrimo rezultatus kuriant informacines kampanijas, pateikiant informaciją apie piratavimą, pristatant piratų portretus.
- Siūloma atsižvelgti į norimą pasiekti auditoriją, jos įpročius bei šiuolaikinių technologijų galimybes. Tyrimo rezultatai galėtų pavirsti į interaktyvų įrankį, žaidimą internete – elgsenos barometrą. Interneto svetainėse, kuriose yra pateikiama oficiali informacija apie intelektinę nuosavybę, autorių teises bei gretutines teises, galėtų atsirasti virtualus konsultantas, „chat bot“ (dirbtinio intelekto technologija), su kuriuo bendraujant, atsakant į įvairius klausimus, pasitikrinama elgsena, kiek esame piratai ir panašiai.

Švietimas

Projekto metu pasiekti rezultatai

- Atlikta piratavimo ir legalaus turinio vartojimo esamos situacijos Lietuvoje analizė.
- Atlikta gerųjų užsienio praktikų apžvalga, identifikuojant sėkmingas antipiratavimo, legalaus turinio vartojimo skatinimo praktikas.
- Atliktas pilotinis Lietuvos jaunojo internetinio pirato portreto identifikavimo tyrimas.
- Įvykdyta viešoji konsultacija dėl antipiratavimo, legalaus skaitmeninio turinio vartojimo skatinimo rekomendacijų parengimo.

Švietimas

Būtinai veiksniai projekto tęstinumui

1. Tęsimas bendradarbiavimas tarp KM ir intelektinės nuosavybės, autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos srityse veikiančių asociacijų bei visuomeninių organizacijų, privataus sektoriaus.
2. Tikslinga atlikti išsamią LKT „Autorių teisių ir gretutinių teisių“ finansavimo programos peržiūrą, nustatyti programos siekiamus rodiklius; svarbu, jog finansavimo programos bei jų siekiami tikslai būtų susieti ir su valstybės, vyriausybės strateginiais planais. Taip užtikrinamas šių programų tvarumas, nes galima pamatuoti pokytį, poveikį. O siekiant argumentuoto, objektyvaus ir sąžiningo projektų vertinimo – būtina peržiūrėti projektų vertinimo kriterijus bei nustatyti šių kriterijų pasirinkimo aspektus, argumentaciją.

Rekomendacijos po projekto

Atliktas "Jaunimo tyrimas dėl intelektinės nuosavybės naudojimo ir (ne)legalaus turinio vartojimo" parodė, kad 9 % respondentų, rinkdamiesi vartoti turinį nelegaliai, nežinojo, kad taip pažeidžia autorių teises (2). Todėl svarbu skleisti žinias apie autorių teises supažindinant su pareigomis bei naudomis visas visuomenes grupes.

Tyrimais grįstas švietimas

- Kurti tyrimais grįstus švietimo įrankius, siekiant atliepti esamą situaciją ir vartotojų poreikius.
- Kurti švietimo įrankius skirtingoms auditorijoms, atliepiant individualius poreikius ir tinkamus pateikimo būdus.

Švietimas

- Kurti visapusišką švietimo sistemą apie autorių teises, supažindinant su pareigomis bei naudomis.
- Kurti sudėtinis švietimo įrankius, siekiant ilgaamžiškumo. Jei įrankiai trumpalaikiai, kaip paskaitos ar konkursai, galbūt derėtų šalia kurti/vystyti jau esamas platformas, kurioje nugultų panaši informaciją visam laikui ir išliktų panaudojama ir toliau.

Švietimo įrankiai skirtingoms auditorijoms

Užsienio šalių gerųjų praktikų apžvalga parodė, kad švietimo įrankiai autorių teisių/intelektinės nuosavybės (IN) temomis gali būti labai skirtingi tiek savo formatu tiek ir auditorija, kuriai turinys skirtas. Švietimo įrankiai kuriami skirtingoms auditorijoms, atsižvelgiant į tai, kokia informacija jiems reikalinga ir koks pateikimas būtų paveikus ir patrauklus.

Moksleiviams

- Parodyti, kad IN/autorių teisėmis saugomi objektai yra kasdienybės dalis ir padėti juos atpažinti;
- Įvairiapusiškai supažindinti moksleivius su IN/autorių teisių temomis (nuo muzikos parsisiuntimo iki akademinių tekstų citavimo)
- Perteikti autorių teisių ir jų gynimo svarbą bei padėti suprasti komercinę autorių teisių naudą
- Supažindinti, kokių IN/autorių teisių temų išmanymas gali būti naudingas pasirinktoms ateities profesijoms.

Galimi formatai: filmukai, kompiuteriniai žaidimai, interaktyvios prezentacijos, konkursai, stalo žaidimai, pamokų planai, renginiai, edukacinės platformos.

Švietimas

Studentams

- Pristatyti IN/autorių teisių pagrindus, apimančius teisės, verslo, buhalterijos ir kitus mokomuosius dalykus.
- Perteikti IN/autorių teisių ir jų gynimo svarbą bei padėti suprasti komercinę IN/autorių teisių naudą.
- Supažindinti, kokių IN/autorių teisių temų išmanymas gali būti naudingas pasirinktoms ateities profesijoms.

Galimi formatai: interaktyvūs informaciniai leidiniai, pamokų planai, interaktyvios prezentacijos, renginiai, konkursai, edukacinės platformos.

Mokytojams/dėstytojams

- Supažinti su IN/autorių teisių temomis mokytojo darbo specifikoje (kas leistina ir kas ne, naudojant autorių teisių saugomą turinį, koks mokytojo sukurtas produktas įgyja teisę į apsaugą).
- Suteikti pagalbą moksleivių/studentų konsultavimui IN/autorių teisių temomis (kaip nepažeisti IN teisių, kaip apsaugoti savo IN teises ir kaip tai gali padėti jų ateities karjeroms).

Galimi formatai: D.U.K., medžiaga papildanti moksleivių/studentų įrankius/pamokų planus, edukacinės platformos.

Tyrėjams

- Supažindinti su IN/autorių teisių temų svarba mokslinių tyrimų temoje.
- Parodyti to ekonominę naudą.

Galimi formatai: D.U.K., informaciniai leidiniai, edukacinės platformos, konsultacijos.

Švietimas

Universitetams

- Suteikti informacijos universitetų ir verslo bendradarbiavimui tyrimų klausimais.
- Padėti universitetams susikurti IN strategijas, kurios maksimaliai padidintų jų įstaigoje sukurto IN turto poveikį.
- Parodyti IN aktualumą ir svarbą moksle, tyrimuose ir versle.

Galimi formatai: informaciniai leidiniai, edukacinės platformos, pavyzdinės sutartys, konsultavimas, verslo ir universitetų bendradarbiavimo pavyzdžiai.

Verslams

- Apsaugoti turimą IN turtą.
- Supažindinti, kaip IN gali pasitarnauti verslui.
- Pagalba auginti savo kapitalą, per IN (padėti atpažinti IN turtą, nustatyti jų santykį su augimu, padėti atpažinti investuotojus ir nustatyti jų pasirengimą).

Galimi formatai: konsultacijos, informaciniai leidiniai, edukacinės platformos, D.U.K.

Visuomenei

- Parodyti, kad IN/autorių teisėmis saugomi objektai yra kasdienybės dalis ir padėti juos atpažinti;
- Supažindinti su IN pareigomis, galimybėmis ir slypinčiais pavojais, vartojant IN teises pažeidžiančius produktus.

Galimi formatai: D.U.K., informaciniai leidiniai, kampanijos, edukacinės platformos.

Švietimas

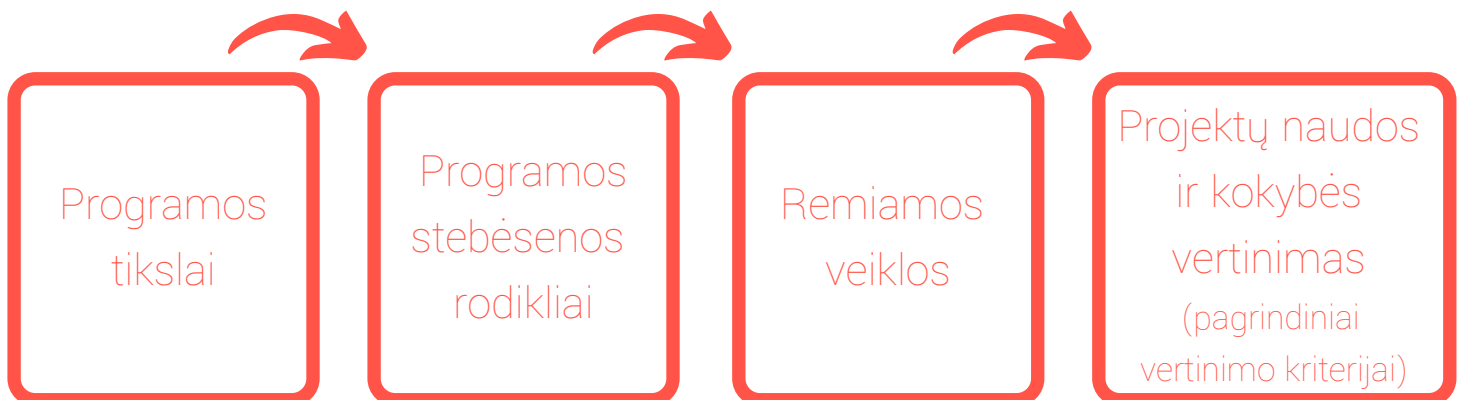
Finansavimas

- Tikslinga strategiškai peržiūrėti Lietuvos kultūros tarybos „Autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos“ finansavimo programą:

Programos tikslai:

pagrindinis klausimas – ar yra žinoma, ko siekiame šia programa? Bet kokios strategijos kūrimas prasideda nuo klausimų „kur esame dabar?“ ir „kur norime būti?“. O atsakymus į šiuos klausimus pagrindžia duomenys, faktai, kita informacija.

Jeigu šiuo metu patvirtinta programa siekia („kur norime būti?“) „a) skatinti teisėtą kūrybinių bei gretutinių teisių objektų panaudojimą, b) ugdyti visuomenės pagarbą kūrybinei veiklai bei autorių ir gretutinėms teisėms, c) stiprinti nepakantumą neteisėtam turinio naudojimui“, tai galima daryti išvadas, jog dabar („kur esame dabar?“):

Švietimas

- a) Teisėtas kūrybinių bei gretutinių teisių objektų panaudojimas yra nepakankamas;
- b) Visuomenės pagarba kūrybinei veiklai bei autorių ir gretutinėms teisėms yra nepakankama;
- c) Žemas nepakantumo neteisėtam turinio naudojimui lygis.

Siūloma pagalvoti: ar tikslai nėra persidengiantys? Galbūt matome poreikį papildomam tikslui? Kokiais duomenimis galime pagrįsti kiekvieną teiginį ir kaip nustatome, koks turėtų būti siekiamo tikslo rodiklis?

Programos stebėsenos rodikliai:

Kai žinome kur esame ir kur norime būti, galime pereiti prie konkrečių rodiklių (arba KPIs), kaip pamatuosime, jog vyksta pokytis, jog judame link ar pasiekiame tikslus. Tikslai ir rodikliai taip pat turėtų būti susieti su kitais strateginiais valstybės dokumentais, pvz. Kultūros Ministerijos kultūros ir kūrybingumo plėtros programa. Tai užtikrina ilgalaikį, tvarų tikslų siekimą.

Projektų Pareiškėjui turėtų būti dalis rodiklių nustatyti kaip privalomi, o dalį – gali pasirinkti, pagal vykdomą projektą. Pateikiami kelis pvz.:

Įgyvendindami projektus Pareiškėjai turi siekti projektu prisidėti prie šių Programos stebėsenos rodiklių įgyvendinimo:

1. Projektų, skatinančių visuomenės pagarbą kūrybinei veiklai bei autorių ir gretutinėms teisėms, skaičius;
2. Projektų, stiprinančių nepakantumą neteisėtam turinio naudojimui, skaičius;
3. Edukacinėse veiklose dalyvavusių asmenų skaičius;
4. Asmenų, pranešusių apie geresnes galimybes teisėtai naudotis kūriniais bei gretutinių teisių objektais.

Švietimas

Remiamos veiklos:

Kai žinoma, ką norime pasiekti šia programa, galima planuoti finansuojamas veiklas: „žinoma, kur esame bei kur norime būti – ką turime daryti, kad tai pasiektume?“

Dabar yra patvirtintas net septynių finansuojamų veiklų sąrašas. Tačiau kaip jos siejasi su programos tikslais? Kurios veiklos prisideda prie kurio (-ų) programos tikslo (-ų), rodiklių?

Programos stebėsenos rodikliai:

Ekspertinis vertinimas ir projektų naudos bei kokybės vertinimas, metodika. Šiuo metu ekspertinis vertinimas atliekamas vadovaujantis Lietuvos kultūros tarybos nutarimu, „Autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos“ projektų vertinimo kriterijų balų aprašu, kurio santrauka pateikiama pav. 2. Tačiau toks vertinimas nėra pakankamai išsamus, konkretus. Vertinimo kriterijų balų skalė ir balų skyrimas argumentuojamas taip: „vertinama X balų, jeigu projektas vertinimo kriterijaus aprašą atitinka vidutiniškai/visiškai neatitinka/visiškai atitinka“. Tačiau nėra aišku, kokie yra kiekvieno vertinimo kriterijaus pagrindiniai vertinimo aspektai, t.y. į ką konkrečiai atsižvelgiama siekiant nustatyti, kokį balą skirti. Tinkamas pavyzdys pateikiamas [čia](#). Nustačius konkrečius vertinimo kriterijų aspektus sudaro sąlygas ne tik pagrįstam, argumentuotam, bet ir objektyviam bei sąžiningam projektų vertinimui.

3. Veiklos vertinimo kriterijai ir jų balai

1. Projektas skatina autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos modernizavimą, sudaro palankesnes sąlygas teisėtomis priemonėmis ir būdais internetu pasiekti literatūros, mokslo ir meno kūrinius bei plėtojant teisėtą autorių teisių ir gretutinių teisių rinką ir taikant naujus teisių licencijavimo modelius, ugdo visuomenės pagarbą autorių ir gretutinėms teisėms bei nepakantumą neteisėtam kūrinių ir gretutinių teisių objektų naudojimui (0–20).
2. Projekto rezultatų tvarumas, tęstinumas, išliekamoji vertė (0–20).
3. Tikslinės grupės įtraukimas, projekto rezultatų viešas prieinamumas projekto tikslinei grupei ir visuomenei (0–20).
4. Projekto sąmatos tikslingumas ir pagrįstumas (0–20).
5. Projekto vykdytojų patirtis vykdant panašaus pobūdžio projektus (0–20).

Komunikacija

Projekto metu pasiekti rezultatai

- Atlikta piratavimo ir legalaus turinio vartojimo esamos situacijos Lietuvoje analizė.
- Atlikta gerųjų užsienio praktikų apžvalga, identifikuojant sėkmingas antipiratavimo, legalaus turinio vartojimo skatinimo praktikas.
- Atliktas pilotinis Lietuvos jaunojo internetinio pirato portreto identifikavimo tyrimas.
- Įvykdyta viešoji konsultacija dėl antipiratavimo, legalaus skaitmeninio turinio vartojimo skatinimo rekomendacijų parengimo.

Komunikacija

Būtinai veiksniai projekto tęstinumui

- Siekti KM ir intelektinės nuosavybės, autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos srityse veikiančių asociacijų bei visuomeninių organizacijų, privataus sektoriaus bendradarbiavimo, siekiant kartu kurti vieningus, koordinuotus komunikacijos veiksmus.
- Kuriant komunikacijos strategiją, atsižvelgti į esamą situaciją, paremtą naujaisiais tyrimais.

Rekomendacijos po projekto

Tęsti komunikacines kampanijas, parodant pavojus, slypinčius už nelegalaus turinio vartojimo: grėsmė, kad banko/ mokėjimo kortelės duomenys bus pavogti; rizika užkrėsti įrenginį virusais ar kenkėjiškomis programomis; rizika gauti piniginę baudą; grėsmė pakenkti autoriui; rizika pinigais, išleistais nelegaliam turiniui įsigyti, prisidėti prie organizuoto nusikalstamumo.

Įtraukti edukacines žinutes, auginant visuomenės supratimą apie autorių teises ir jų reikšmę: parodant, kaip atpažinti autorių teisėmis ginamą turinį, kodėl svarbu paisyti autorių teisių apribojimų ir kokią naudą tai neša autoriams ir vartotojams.

Įtraukti pozityvias žinutes apie autorių teisių panaudojimo potencialą: kuriamą pridėtinę vertę, suteikiamą apsaugą kūrybos rezultatams, papildomai sugeneruojamas pajamas.

Komunikacija

Komunikaciją iliustruoti realybę atitinkančiais vizualais, remiantis pirato portretais iš tyrimų. Paprastai naudojamos nuotraukos veidus kapišonais slepiančių „programišių“, susigūžusių prie kompiuterių, kai realybėje piratai yra patys įvairiausi žmonės, gyvenantys tarp mūsų.

Naudoti ne tik pamokantį ar grasinantį toną (edukacinio turinio ar informacinio turinio apie nuobaudas), tačiau ir įkvepiantį ar įgalinantį toną (apie autorių teisių kuriamas naudas vartotojui).

Komunikuoti skirtingoms auditorijoms, pritaikant tinkančią žinutę, komunikacijos toną, komunikacines priemones ir kanalus.

Stebėti komunikacinių projektų sėkmingumą pamatuojamais rodikliais: kokią ir kokio dydžio tikslinę auditoriją pasiekta; ar ir kaip pasikeitė vartotojų elgesys ir pan.

Rekomendacijos legalaus skaitmeninio turinio vartojimo ir antipirataavimo skatinimui

Beatričė Ceizarienė beatrice.ceizariene@kurkl.lt

Elena Ruikytė elena.ruikyte@kurkl.lt

Daugiau informacijos apie projektą galite rasti www.kurkl.lt